

könyvnek. S ahogy a kormány és főnöke, a főhatalom jólfizetett, alázatos cinkosa semmit sem tesznek, több mint egy szenvedő nép lebecsülése és megvetés, az az önmagáét betegesen féltő emberi aljasság infernális mélységeit idézi. A harc pillanatig sem szünetel, hisz „Egyiptom számára nincs keservesebb veszteség, mint egy forradalmár elvesztése“. Kérvényei és petíciózásai áradata, melyekben az állapotok javítását sürgeti, a dolgok természetes rendje szerint elhelyezéséhez vezet, de ez sem töri meg. Mély, egyensúlyozott emberi lélekkel gyógyít és vigasztal tovább, míg egy előkelő angol nő csodálatos meggyógyítása következtében végül Angliába kerül, ahonnan Azizával, táncosnővé lett egykori szerelmével együtt súlyos betegen tér vissza Egyiptomba.

A felfelívelő axelmunthei karrier rajzát azonban hiába keresnénk a könyvben. Helyette a mohamedánok és koptok békés, testvéri életét s a misztikus egyiptomi lélek körvonalait kapjuk, amint hiedelmeiben és babonáiban fuldoklik, vagy amint mértéken felüli hitében szinte magánlakásnak tekinti templomát. S a szerző ezzel feltétlenül elérte célját: meggyőzően hú képet adott egy alig ismert népről és becsületes szempontból ítélte el egy embertelen politikát. (Kovács Katona Jenő)

KAREL CSAPEK: EGY MINDENNAPI ÉLET. (Prager-Verlag, Bratislava, 1937.)

Ez a könyv, amelyről semmi konkrétet sem hallottam, legelőbb címevel fogott meg. *Egy mindennapi élet...* mit mondhat erről az író? Különleges meglepetés volt számomra, a szó legnemesebb értelmében. Egy mindennapi életről ír nem mindennapi krónikát írója. Ahogy az író elmondja egy ember élménytörténetét a maga szigorú egyszerűségével és tárgyilagosságával, már ez önmagában is művészi teljesítmény. A történet vallomásszerűen, életrajz formájában perog le, s nyilván az író élménymultja csapódik ki benne. A történetét elbeszélni hosszadalmas volna s aligha lehetséges. Egy mindennapi élet hú krónikása az író, aki megmutatja, miként lehet egy alapjában egyhangú élettörténetet vonzóan, figyelemkeltően elbeszélni. De túl az olvasmány élvezetén, az író sokkal többet és lényegesebbet is közvetít. Amikor az elbeszélés véget ér, megszólal egy belső hang; a bírálat és elmélkedés az élettörténet mélyebb értelme és jelentése felett.

Csapek írói bravourja kellett hozzá, hogy a párbeszéd formájában lepergő analitikus elmélkedés, melyet az életrajz írója önmagával folytat, el ne laposodjék. Amit Csapek lélekelemző virtuóztatásban produkál, az a hivatásos pszichoanalitikusnak is becsületére válnék. Ugy látszik, hogy a pszichoanalízis látásmódja az író számára szükségérzet, kényszer; Csapek ezt felette meggyőzően példázza. Szenvedélyes raptussal, drámai sűrűsítéssel, szinte balladás ritmusban vetíti elénk egy mindennapi élet villódzó filmjét. Nem holmi merengés, töprengés önönéletünk felett, amire általában hajlunk, hanem könyörtelen tetemrehívás, leleplezés és leszámolás, de azontul, termékeny felismerés. Minden életnek, mégoly mindennapi életnek is, ezernyi titkos értelme s arculata van. Életünk látzólag egyetlen egység, de lelki rétegeink mélyén szövevényesen összetettek vagyunk, átláthatatlan lehetőségekkel. Mindnyájunkban ezernyi lehetőség lappang, hol egyik, hol másik tör fel érvényesülést keresve. Az ember élete egy csomó különböző lehetséges élet, amelyből csak egy vagy csak néhány valósul meg, míg a többi csak kuszán jut kifejezésre, egy-egy pillanatra vagy sohasem. „Valaki közülök mindig az élre tör, s kezében tábla van, melyre rá van írva, hogy „Én“. Mondjuk, hogy ez az Én csak amolyan segédeszköz, amolyan zászló, amelyet csak azért bontottak

ki, hogy annak a csapatnak legyen valami az élén, ami az egységet ábrázolja. Az állatnak talán nincs semmi énje, mert egyszerű és mert csak egyetlen lehetőségét éli; de minél bonyolultabbak vagyunk, annál inkább kell magunkban érvényesíteni ezt az Ént és annál magasabbra emelni: vigyázat, ez vagyok Én." Az író éppen ezt a tételt érzékeltető kísérteties meggyőző erővel, meglátva és megláttatva velünk, hogy minden egyéni életben mennyi lehetséges, rudimenter életforma lappang, s viaskodik egymással. Minden élet tényleges megvalósulásában végtelen változatu lehetne a külső körülmények, a környezeti tényezők adottságaihoz képest. És mert minden mindennapi élet ezernyi lehetőséget rejteget magában, s mert ember és ember között az életazonosságok — és lehetőségek láthatatlan hálózata szövődik; ezért vagyunk lelki, emberségi mivoltunk mélyén rokonok. Így kristályosodik ki a gomolyból valami ősi, eredendő embersolidaritás; a mindnyájunkban rejlő közös életlehetőségek szimfóniája. S mert így van, mert minden élet végtelen, lehetőségeiben és változataiban határtalan, ezért oly izgalmasan érdekes és rejtelmes a mégoly mindennapi élet.

Az író megjárta a pszichoanalízis iskoláját, de ezzel még keveset mondtunk. A művész teremtő készsége éppen ott nyilatkozik meg, hogy a modern léleklátás érvényét az életábrázolás fölényes erejével, az átélés elemi közvetlenségével pecsételi meg. Csapek életrajzi vallomása a leghatásosabb s egyben a legművészebb tanuságtétel a pszichoanalízis emberlátó tanítása mellett; de a könyvet el kell olvasni, hogy élvezni és értékelni tudjuk emberátvilágító mélységét és finomságát.

(Neufeld Béla)

TAMAS MIHÁLY: SZIKLAN CSERJE. (Tátra-kiadás. Pozsony, 1937)

Ez a novellás kötet egy cseszlovákiai magyar író munkásságának keresztmetszetét mutatja. Tamás Mihály legjobb elbeszéléseiből, jellegzetes rajzaiból fűzte össze ezt az antológiát. Valljuk be tüstént: szerencsés kézzel. Olyannyira, hogy csak az író előnyös oldalait látjuk belőle. De amint végigolvassuk, rátalálunk az izeire, az egyfajta gyümölcs ízárnyalataira. Almák, ugy-e? Igen almák; az egyik pirosabb, mint a másik, ez itt hamvas, a szomszédját már megtörölték s csillog, mint a kofa kosarának tetején, kikészítve, szemrevaló csillámmal. Mind csupa alma; a föld, a mi földünk termése, melynek minden folyamatát átéltük, attól a pillanattól kezdve, ahogy virágba borul, egészen addig, amikor éretten-ernyedten reánk mosolyog a vastag szeptemberi esőcsöppek alól. Az almafa itt van a házunk előtt, évek mulnak el s nincs más élményünk a természetből, a fák világából, mint ez a régi, ismerős almafa, mely alatt már a nagyapánk is sóhajtozott este. S lenézzük ezt a szelid, egyszerű s izeiben is hűvös borral borzongató almafát, más és színesebb, messziről harsanó élet-kalandok ragadnak el, hogy aztán visszatérjünk ismét hozzá, mint egy bölcs mondással az élet egyszerű, kikerülhetetlen okos iramához.

Tamás Mihály novelláiból így kapjuk az élet, a mindennapi élet közvetlen s egyszerű alma-izeit. A rövid, nem is nagyon csattanókkal végződő, tömör realista elbeszélés, a pontos pasztellszerű rajz, kissé elmosódó háttérrel, de igen határozott vonásokkal az előtérben álló alakokról: ez a Tamás Mihály igazi műfaja. Ebben a keretben elmondja az író azt, ami a szívéen fekszik, minden mesterkedés és cifraság nélkül. Sem az irrealitások mesevilágát nem találod itt, sem a leírások megejtő bőségét, még a balladás hangulatok igézetes hegedűszava sem árad a Tamás-féle novellákból. Az élet, a mindennapi élet eseményei vonulnak el